

# Van activisme naar verzet: het flamingantisme van Jan Boon

Luc VANDEWEYER

Tijdens de Eerste Wereldoorlog voerde de Duitse bezetter een politiek die de flaminganten probeerde te mobiliseren als werktuig voor het bereiken van zijn oorlogsdoeleinden. Tot die oorlogsdoeleinden behoorde immers het behouden van zoveel mogelijk Duitse macht over het Belgische grondgebied. Dat lukte. Een aantal flaminganten koos voor samenwerking met de bezetter<sup>1</sup>. Die collaborerende beweging ging de geschiedenis in als het „activisme”. Een van deze activisten was de op 6 januari 1898 geboren jonge Hallenaar Jan Boon<sup>2</sup>. Voor veel activisten was het avontuur tijdens de Eerste Wereldoorlog de aanloop tot de collaboratie met de Duitsers vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Jan Boon is daarop een uitzondering. Hij zou kiezen voor het verzet, maar bleef een flamingant. Die merkwaardige levensloop zorgde voor nogal wat verwarring bij latere auteurs die er zelden of nooit in slaagden om de gegevens in hun juiste kader te plaatsen, omdat ze zich beperkten tot een korte tijdsperiode of tot één bepaald facet<sup>3</sup>. Ook tijdens zijn leven kreeg Boon herhaaldelijk de beschuldiging voor de voeten geworpen een opportunist te zijn. Wat in ieder geval een continuïteit vormt in het leven van Boon, is zijn flamingantisme. Wie zich de moeite getroost voor een grondig onderzoek van het beschikbare

1. Over dit Duitse ingrijpen tijdens de Eerste Wereldoorlog: L. WILS, *Flamenpolitiek en aktivisme, Vlaanderen tegenover België in de eerste wereldoorlog*, Leuven 1974; W. DOLDERER, *Deutscher Imperialismus und belgischer Nationalitätenkonflikt*, Melsungen 1989; D. VANACKER, *Het aktivistisch avontuur*, Gent 1991.

2. Over een deel van Jan Boons levensloop werd in 1981 een onuitgegeven licentiaatsverhandeling gemaakt aan de K.U.Leuven door P. WOUTERS, *Jan Boon. Een autobiografische studie vanaf zijn geboorte tot zijn benoeming bij het N.I.R. (1898-1939)*. Promotor was prof. L. Wils. Voor deze studie werd uitvoerig gebruik gemaakt van het persoonlijk archief van Jan Boon dat bewaard wordt op het KADOC te Leuven.

3. Vooral de polemiek rond en de BRT-uitzending zelf van Maurice De Wilde over Zender Brussel in de loop van 1989-1990 kan in dit verband gesignaleerd worden. Het feit dat aan de figuur Jan Boon tevoren enkele werken werden gewijd die vooral „hulde” moesten brengen, speelt hierin uiteraard mee. De hagiografie of — op zijn best — de eenzijdigheid loert dan om de hoek. Meer bepaald: *Zo was Jan Boon, een huldealbum onder de hoofdedakting van Denijs Peeters*, Antwerpen 1962, *Zo sprak Jan Boon. Toespraken tot een gemengd gehoor*, Hasselt 1962; *Jan Boon, 1898-1960. Herdenkingplakiet uitgegeven door de Belgische Radio en Televisie naar aanleiding van het programma „Jan Boon anno 1970”*.

archief, merkt daarin een grote standvastigheid. Van daaruit valt ook zijn latere verzetshouding te begrijpen. Om daarvoor verklarende elementen te vinden moeten we teruggaan naar de Eerste Wereldoorlog, de periode waarin de flamingant Boon werd gevormd.

## In het activisme

In het activisme kon men twee stromingen onderscheiden. De Jong-Vlaamse hoopte op een Duitse overwinning die het mogelijk zou maken België te vernietigen. Vlaanderen zou dan politiek, militair en economisch nauw aanleunen bij Duitsland. Daarnaast was er een unionistische vleugel die aanstuurde op het behoud van België, maar met „zelfstandigheid” voor Vlaanderen, en die hoopte op een vrede door vergelijk. Deze groep had immers — en terecht — weinig vertrouwen in de Duitse bedoelingen. Een van de beloftevolle jongeren bij de Unionisten was Jan Boon, kantonnaal propagandaverantwoordelijke van de Raad van Vlaanderen voor Halle en omstreken. Op de stichtingsvergadering van de Unionistische partij op 29 september 1918 werd hij uitgenodigd als „vertegenwoordiger” voor Halle<sup>4</sup>.

Boon was een typische flamingantische collegeleerling geweest, die echter in 1913 zijn collegetijd, na zijn lager middelbaar, had moeten afbreken op vijftienjarige leeftijd. Hij was dan bediende geworden in de drukkerij „L'Action catholique”. Vanaf 1916 liet Boon zich opmerken in de Halse afdeling van de Groeningewacht, waarvan hij secretaris was<sup>5</sup>. In juli 1917, na de invoering van de bestuurlijke scheiding, werd hij ambtenaar op het Ministerie van Nijverheid en Arbeid, dat geleid werd door de katholieke activist Emiel Ver Hees. Dit feit, samen met de propaganda-activiteiten waarvoor hij ook vergoed werd, zorgde ervoor dat Boon financieel volledig aan het activisme was gebonden<sup>6</sup>. Dat activisme ging behoorlijk ver. In hun jeugdige overmoed maakten Boon en zijn companen plannen voor het afzetten van het Halse stadsbestuur,

4. Lijst der uitgenodigde afgevaardigden voor de stichtingsvergadering van de Unionistische Partij op 29 september 1918 te Antwerpen, in: Pap. Leo Meert M 386 D AMVC. Meert was een van de voornaamste leiders van deze unionistische stroming. Bij de Halse Groeningewacht was de meerderheid unionistisch gezind.

5. Zie de verslagboeken van de Groeningewacht van Halle, in: Pap. Jan Boon 2.3.4. KADOC.

6. Boon was medestichter en redactiesecretaris van *De Hallenaar* en kantonnaal propagandaverantwoordelijke voor Halle; organiseerde activistische meetings in de Zennevallei; was redacteur (samen met Hugo Van den Broeck en Jan Van der Ven) op het „Centraal Vlaamsch persbureau”; schreef artikelen in *Gazet van Brussel*, *Ons Land* en *De Eendracht*, alle unionistisch gezinde bladen. Boon geeft deze activiteiten op in zijn *Memorandum aan de chef van de Militaire Administratie* (7.2.3.2.3 KADOC) in 1940, maar hij zwijgt daarin over zijn betrokkenheid bij het activisme na 11 november 1918.

zodat zij op de zetels konden plaatsnemen. Daarnaast wilden ze werven voor een activistische rijksmacht, een plan dat door August Borms verdedigd werd. Het activisme betekende voor de jongeman een geweldige kans op sociale promotie.

Zijn gebondenheid aan het activisme belette niet dat Jan Boon over de politieke situatie grondig had nagedacht. Op het einde van de oorlog stond het voor hem vast dat de franskiljonse agressie tegen de Vlaamse Beweging en het feit dat de oorlog de hele Europese volkerenproblematiek aan het rollen bracht, niet alleen de motor maar ook de rechtvaardiging waren voor het activistische streven. Maar hij was „unionist” uit overtuiging. Hij verafschuwde de politiek van de Jong-Vlamingen wier doeleinden hij als volgt samenvatte: „Oprichting van een koninkrijk Vlaanderen met een Duits vorstenhuis, een leger met Duitse officieren, militaire Duitse macht aan onze kust, Vlaanderen economisch en militair verbonden aan Duitsland, maar met innerlijke zelfstandigheid”. Dat was ongeveer het statuut dat Beieren had binnen het Duitse keizerrijk. De Raad van Vlaanderen — die moest doorgaan voor het activistische „parlement” — werd door deze strekking gedomineerd en Boon noemde dat feit een „treurige bladzijde” uit de geschiedenis van de Vlaamse Beweging. De Jong-Vlaamse politiek noemde hij „eng-conservatief en totaal ondemokratisch, oud-militaristisch en niet breed-menselijk genoeg. Eenmaal hun nationalistisch begrip vastgelegd deinzen ze voor geen enkele konsekventie terug...” De Jong-Vlamingen lieten zo anti-activistische flaminganten door de Duitsers deporteren. Maar op dat ogenblik wilde hij hen toch nog als bondgenoten blijven zien. Hij geloofde bovendien vast in de propaganda die hij mee hielp verspreiden: Groot-Nederland was het „overheerlijk toekomstideaal”<sup>7</sup>. Die vervoering zorgde ervoor dat hij ook na 11 november 1918 in het geheim verder propaganda bleef voeren. Met des te meer overtuiging omdat hij, samen met vele andere activisten, geloofde dat de terugkerende soldaten van de flamingantische frontbeweging en de tijdens de oorlog passief gebleven flaminganten meteen in een praktisch bondgenootschap zouden treden met de unionisten met het doel de belangrijkste activistische verwezenlijkingen van tijdens de bezetting in stand te houden<sup>8</sup>.

Dat was een illusie. De activisten werden door de bevolking gehaat en kregen na 11 november de rekening gepresenteerd. De regering zette ze achter de tralies voor zover ze niet gevlucht waren. Ook de twintigjarige Boon werd in

7. *Notities over het standpunt der unionisten*, september 1918, 2.1.6. KADOC. Een uitvoerige verantwoording van het unionisme waarbij de auteur zich krachtig keert tegen de Jong-Vlamingen.

8. Deze overtuiging werd o.m. uitgesproken in de al aangehaalde *Notities over het standpunt der unionisten*, september 1918, 2.1.6. KADOC.

maart 1919 opgesloten in de gevangenis van Vorst op beschuldiging van activistische agitatie. In de cel hield hij een dagboek bij, waarin we zijn opvattingen van destijds leren kennen. In de eerste plaats de buitengewone bewondering die hij voor August Borms, de grote voorman van de Groeningerwachten, koesterde. Toen hij binnenkwam, vertelden zijn celgenoten dat Borms in de cel naast hen gevangen zat. „k Val bijna omver... de Voorzienigheid is weer met ons aan 't spelen... Naast mij bidt dus... Borms, „de klok van Vlaanderen”, de sterkste held der Vlaamse beweging. Hoe romantisch is dat niet! Had ik dat wel ooit gedacht, dat ik eenmaal naast die mens in het gevang zijn zou... 'k ben sterk ontroerd”. En martelaar worden leek de romantisch gestemde jongeman nog zo slecht niet want hij had het gevoel „dat ik nu ga gebroken worden door mijn liefde voor de Vlaamse beweging en mijn levens-ideaal”<sup>9</sup>.

Maar hij werd ook brutaal ontnuchterd door de verguizing. Boon reageerde zoals zovele activisten: wrang en met een zekere hooghartigheid uit zelfverdediging: „De samenleving heeft ons niet nodig, ze heeft alleen materialisten en domkoppen nodig, en slaven!”<sup>10</sup>. Na twee weken voorarrest werd Boon vrijgesproken wegens gebrek aan bewijzen en waarschijnlijk ook omdat hij nog zo jong was. Het gerecht richtte zich overigens vooral op de activistische top: leden van de Raad van Vlaanderen; mensen die een belangrijk ambt hadden aanvaard van waaruit zij de nationale instellingen hielpen wijzigen; die beschuldigd konden worden van verklikking of die op activistische propagandameetings hadden gesproken. In dat kader paste de — naar vermoed werd — kleine en nog erg jonge garnaal Jan Boon niet. De kortstondige gevangeniservaring stelde nochtans geen einde aan zijn subversieve activiteiten. Boon werd koerier tussen Borms, de leiders van de frontpartij en de gevluchte activisten in Nederland<sup>11</sup>. En dan was er ook nog de liefde. Boon trouwde met Maria-Louisa Ceulemans, stiefdochter van Jacob Lambrichts, gevolmachtigde van de Raad van Vlaanderen en een van de eerste en belangrijkste Brusselse activisten.

## In vreedstijd

De talentrijke autodidact Jan Boon had niet de gelegenheid gekregen om hogere studies te doen. Maar dat was geen beletsel voor een opmerkelijke beleving. Hij voelde zich in het bijzonder aangetrokken tot literatuur en toneel. Dan was het voor de hand liggend om journalist te worden, een beroep waarmee hij zich tijdens zijn activistentijd al had beziggehouden en dat hem wel

9. Gevangenisdagboek, 15 en 16 maart 1919, 2.6.1.4/1, KADOC.

10. Gevangenisdagboek, 23 maart 1919. 2.6.1.4/1 KADOC.

11. Zie hiervoor de briefwisseling met Borms en diverse uitgeweken activisten in 2.6.2. KADOC.

lag. Op 22 juli 1919 vroeg hij aan de vlaams-nationalistische topman Jozef Goossenaerts, die in Gent de verbinding bevorderde tussen fronters en activisten, of er geen plaats vrij was in de redactie van het frontersdagblad *Ons Vaderland*. Goossenaerts moest hem teleurstellen. De partijleiding van het Vlaamse Front nam toendertijd stelselmatig oudstrijders op in de redactie, maar misschien was er wel ruimte bij de christen-democratische *De Standaard*, het dagblad van Frans Van Cauwelaert en Alfons Van de Perre. Boon solliciteerde en via priester Theodoor Van Tichelen werd hij opgenomen in de redactie van het weekblad *Ons Volk Ontwaakt*, dat eveneens door Van Cauwelaert werd beheerst<sup>12</sup>.

Even later, in 1920, werd hij redactiesecretaris bij *De Standaard*. Dat dagblad toonde zich niet geheel afwijzend tegenover de „idealisten” onder de activisten, maar toch betekende zijn nieuwe werkkring dat hij het activistische milieu in de praktijk had verlaten. Hij stond nu in de rangen van de flamingantische vleugel van de katholieke partij. Dat betekende niet dat hij zijn activistische contacten meteen opgaf, want hij bleef nog stiekem kopij leveren voor *De Toorts*, die de activistische geest vanuit Nederland op een relatief gematigde wijze levend hield en waarin zijn vriend Hugo Van den Broeck een belangrijk politiek commentator was. Maar zeker in 1922 toonde Boon zich tegenover Van den Broeck erg sceptisch over de rol die de vlaams-nationalistische partij, het Vlaamsche Front, nog zou kunnen spelen<sup>13</sup>.

Wat was er gebeurd? Zijn vriend in het activisme en celgenoot, de latere sportjournalist Pol Jacquemyns, die veroordeeld was tot vijf jaar (maar na korte tijd was vrijgelaten), had die relatieve zwijgzaamheid van Boon betreffende het vlaams-nationalisme opgemerkt en smeerde dat in de loop van 1920 onder Boons neus: „Alhoewel je voor 't ogenblik in zeer gematigde kringen verkeert, twijfel ik er geen ogenblik aan dat je met dezelfde overtuigde geestdrift naar 't zelfde ideaal van vroeger streeft en even ultra-radicaal gebleven bent. Ik ben overtuigd dat de toon der gesprekken op de redactie van *De Standaard* en *Ons Volk Ontwaakt* heelwat anders klinkt dan hun dagelijks proza...” Boon voelde zich daardoor een beetje gekwetst want hij schreef terug dat hij nog even standvastig was als vroeger. Jacquemyns verzekerde hem: „Ik heb nooit in het minst getwijfeld aan uw standvastigheid in onze ideale en ideële Vlaamse strijd”<sup>14</sup>.

12. Boon aan Goossenaerts, 22 juli 1919 (met de kern van het antwoord van Goossenaerts in de marge genoteerd), 4 augustus en 3 september 1919. Pap. Jan Boon B 7305 AMVC. Van Tichelen aan Boon, 26 augustus 1919 en verdere briefwisseling in 4.1.1. KADOC.

13. Zie briefwisseling Hugo Van den Broeck aan Boon, vooral 13 november 1919 en 23 januari 1922, 2.6.2.9. Op 13 september 1919 verscheen op p. 1 tot 3 een biografietje van August Borms in *De Toorts* met het initiaal „J” als auteursaanwijzing (zeer waarschijnlijk Jan Boon). Het was in feite grotendeels door Borms zelf geschreven als een verantwoording voor zijn activisme. Het origineel bevindt zich nog in 2.6.2.1. KADOC.

14. Jacquemyns aan Boon, 9 augustus en 8 december 1920, 4.1.1. KADOC.

Ik doe dat wel! Niet aan het feit dat Boon de Vlaamse ontvoogding niet meer als zijn ideaal zou beschouwen maar wel aan de vraag of hij daarvoor de activisten, en in bredere zin de vlaams-nationalisten, nog als een valabele motor aanzag, kan getwijfeld worden. Boon kreeg hoe langer hoe meer de indruk dat de vlaams-nationalistische partij in handen genomen werd door de anti-belgicisten, de geestelijke erfgenamen van de Jong-Vlamingen, die hij vroeger al had afgewezen. Bovendien ondervond hij in de lente van 1921 nogmaals, dat zijn activistische verleden door de katholieke gemeenschap in Halle kordaat werd afgewezen. Jan Boon vond zijn verbondenheid met de geloofsgemeenschap in ieder geval belangrijker. Toch bleef hij zijn unionistische opvattingen — Vlaanderen „zelfstandig” binnen België — trouw. Met het ouder worden werd hij bovendien heel wat minder romantisch. Integendeel, Boon werd een nuchter en ervaren observator van het politieke leven. Zeker toen hij, na vele jaren als organisatorische kracht achter het Vlaams Volkstoneel en zijn werk als redacteur aan *De Standaard* sinds 1924, op 1 september 1929 bevorderd werd tot hoofdredacteur van deze krant. Ondertussen had Van Cauwelaert wel de beslissingsmacht moeten overlaten aan Gustaaf Sap, een uiterst ambitieus man, die ideologisch een tussenpositie tussen katholieken en vlaams-nationalisten innam.

Boon had ook gewonnen aan zelfbewustzijn. Met de autoritaire Sap was het vaak kwaad kersen eten. Sap kon gemeen en krenkend uithalen. Een diep gekwetste Boon nam in maart 1931, na achttien maanden hoofdredacteurschap, ontslag: „de gedachte dat ik ergens zit waar thans alles wat ik doe of laat in een verkeerd daglicht komt te staan, en op mijn waardigheid van hoofdredacteur werkelijk generlei acht wordt gegeven, doet mij besluiten dat ik daar natuurlijk niet moet blijven, ik vergal niet gaarne mijn leven”. Na wat tribulaties bleef hij toch aan als hoofdredacteur, maar hij schreef aan Van Cauwelaert dat hij enkel wilde blijven als de toestand verbeterde, als hij zich nuttig kon voelen, „en dat ik het vertrouwen waard ben *als flamingant*”<sup>15</sup>. Dit flamingantisme was géén anti-belgicisme! De volgelingen van de Jong-Vlamingen waren uiteraard niet zo gelukkig met Jan Boon. In het Antwerpse blaadje *Roeland*, spreekbuis van uiterst rechtse katholieke nationalisten, werd hij afgedaan als „een van die God weet van waar te voorschijn gekropen anachronismen, die in het jaar 1932 nog geloven in de Belgische Zaligheid en met dit geloof elke dag een loopje nemen naar de meest onbelangrijke aangelegenheden. Van die anachronismen zijn er in Vlaanderen nog meer”<sup>16</sup>. Boon verloochende inderdaad zijn verbondenheid met de kerk en de Belgische staat niet. Toen het

15. Boon aan F. Van den Eynde, bestuurder van N.V. *De Standaard*, 4 maart 1931. Sap aan Boon, 6 en 8 maart 1931. Boon aan Sap, 11 maart 1931. Boon aan Van Cauwelaert, 30 maart 1931. 4.2.1.3. KADOC.

16. Leo De Roover in *Roeland*, 14 augustus 1932. Dergelijke uitspraken zijn in grote aantallen uit de vooroorlogse vlaams-nationalistische pers te plukken.

tijdens de tribulaties rond de opvolging van het Vlaamse Volkstoneel in oktober 1932 bleek dat het Nationaal Vlaams Toneel geen eenheidsgroep wilde vormen, omdat het zich gebonden achtte aan de vlaams-nationalisten, schreef Boon „dat het N.V.T. minder dan ooit steun verdient van katholieke Vlaamse zijde...”<sup>17</sup>.

Maar *De Standaard* schipperde wel eens! In vergelijking met de jaren twintig was het dagblad een stuk opgeschoven in de richting van de vlaams-nationalisten<sup>18</sup>. Tussen twee partijen zitten was voor de hoofdredacteur niet eenvoudig, al kon Boon rekenen op waardering en op goede vrienden in beide politieke families. Toch kwamen er banbliksems. In 1937 werd Boon in een ruzie gewikkeld met Kamerlid Albert De Vleeschouwer. Die had op een meeting gesproken over „gerateerde intellectuelen” die de dagbladen volschreven, en Boon voelde zich persoonlijk beledigd. Hij nam het niet meer, dat men in „politieke kringen (Katholieke Vlaamsche Volkspartij inclus) de gewoonte heeft aangenomen *ons* de klappen toe te dienen die men eigenlijk aan de Heer Sap wou geven. Wij voelen echter niet veel voor de permanente lijdzaamheid van de man die de klappen krijgt en wij hebben ons voorgenomen terug te slaan”. In zijn antwoord erkende de volksvertegenwoordiger de neiging om uit te halen naar de redactie van *De Standaard*, terwijl de slagen eigenlijk voor Sap bedoeld waren. De Vleeschouwer vroeg hem: „Gij spreekt van terug te slaan als ge klappen krijgt! Dat bewijst dat ge temperament hebt en ik begrijp u ten volle. Maar gaat gij als hoogstaand katholieke journalist voort dien pijnlijke weg op naar katholieken tegen katholieken vechten op zo’n onkatholieke wijze? Ik hoop dat gij het niet doen zult: voor u zelf niet, voor *De Standaard* niet, voor ons volk niet”. Hij wreef de hoofdredacteur onder de neus: „Het moet U toch wel getroffen hebben hoe de hoogste geestelijke overheden gezamenlijk hun abonnement op *De Standaard* hebben opgezegd”<sup>19</sup>. Dat kwam bij de gelovige Boon zeker hard aan. Maar Sap was de werkelijke baas van de krant en niet Jan Boon.

## Opnieuw een Duitse bezetting

Boon verhuisde in de zomer van 1939, vlak voor het verscherpen van de oorlogsdreiging, naar de radio waar hij, dank zij de steun van de katholieke partij, de leidende ambtenaar werd van de Vlaamse uitzendingen. Was hij tevreden? Het zou me niet verwonderen, dat hij *De Standaard* — vooral wegens

17. Jan Boon aan C. Godelaine, 3 oktober 1932, Pap. Boon AMVC.

18. G. DURNEZ, *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant 1914-1948*, Tielt, Weesp, 1985.

19. A. De Vleeschouwer aan Boon, 6 en 8 april 1937, 4.2.1.2. KADOC.

Sap — met een opgelucht gemoed achter zich liet. Hij kreeg amper de tijd om van zijn nieuwe functie iets te maken op Vlaams-cultureel vlak, want het beheer van de radio werd vanaf 1 september 1939 zwaar beïnvloed door de oorlogsdreiging. Toen de Duitsers binnenvielen, werden Boon en een belangrijk gedeelte van zijn mensen burgerlijk gemobiliseerd. Boon voerde zijn opdracht uit en verzeilde uiteindelijk ergens diep in Frankrijk<sup>20</sup>. Na de Franse capitulatie gaf zijn voorgedijminister, de Waalse katholiek Antoine Delfosse, hem de opdracht terug te keren naar Brussel om van de radio te redden wat te redden viel. Op 17 juli 1940 beraadslaagden ze op het kabinet van Verkeerswezen. Boon en I. Tellier kregen de opdracht, een plan op te stellen dat het mogelijk moest maken een „kern van het N.I.R.” te behouden, zodat het instituut bleef bestaan<sup>21</sup>.

Politieke naïviteit vanwege de minister? Voor een deel misschien! Maar ook het gevolg van een bui van moedeloosheid als gevolg van Frankrijks val. En vooral een uiting van de wil om in het bezette België geen plaatsen open te laten voor de collaboratie. Boon was in ieder geval minder optimistisch over zijn kansen dan de minister. Op 19 juli 1940 schreef Boon aan zijn Franstalige collega Théo Fleischman, die besloten had in Frankrijk te blijven. Op dat ogenblik was hij al twaalf dagen in het bezette land en hij had de atmosfeer kunnen opsnuiven. Dat stemde hem weinig hoopvol: „Je crois en conscience devoir vous faire savoir que le travail sera pour nous plus difficile que MM. Clerdent et Delfosse ne s'étaient imaginés. Je tien à vous faire savoir ceci pour libérer ma conscience envers vous”. En hij hoopte binnenkort terug naar Frankrijk te komen om te overleggen<sup>22</sup>.

Boon vergiste zich niet. Het werd meteen duidelijk dat de Duitsers zo een belangrijk propaganda-instrument niet ongemoeid zouden laten. Maar moest de zaak dan geheel overgelaten worden aan de collaborateurs? Dat kon ook niet. Boon gaf de wenk om terug in dienst te treden en onderstreepte dat — in navolging van de richtlijnen van zijn voorgedijminister — met een geschreven „bevel” aan de burgerlijk gemobiliseerden. Maar dat „bevel” betekende geen verplichting. Wanneer ze verkozen om buiten de radio te blijven, bleef Boon zijn mensen met raad en daad bijstand verlenen<sup>23</sup>.

20. Voor de oorlogsgeschiedenis van de Belgische radio-omroep: R. CASERT, *De Belgische radio-omroep en het oplossen van de oorlogssituatie (1939-1947)*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1984, nr. 3-4, p. 487-510 en G. BOON, *De Belgische radio-omroep tijdens de tweede wereldoorlog. Het NIR-*INR* in het verzet 1939-1944*, Wommelgem 1988.

21. Zie hierover documenten in 7.2.3.2.1. KADOC; meer bepaald de nota voor het dagelijks bestuur van 20 juli 1940 door Boon en Tellier.

22. Boon aan Fleischman, 19 juli 1940, 7.2.3.2.1. KADOC.

23. Naast de getuigenis van Nic Bal in zijn memoires *Mijn wankele wereld. Vier jaar in het socialistisch verzet*, Leuven 1984, p. 121-124; zie het „bevel” van Boon aan burgerlijk gemobiliseerde Karel Albert van 1 juli 1940. Op 8 december stuurt Boon aan Karel Albert inlichtingen in verband met het uitbetalen van loon, in verband met mogelijkheden tot verdere hulpverlening en hij vraagt hem of hij al ander werk heeft kunnen vinden. Pap. Boon B 7303 AMVC.



Die doelbewuste aanwezigheidspolitiek paste ook in een poging van de oude elite om de collaboratie zo weinig mogelijk plaats te gunnen. Staf de Clercq noteerde in een memorandum aan de Duitsers in juni 1940 boos, dat notoire anti-Duitsers ministeries en de radio afliepen met de bedoeling „plaatsen te bemachtigen en aldus de Frans- of Engelsgezinde invloed levend te houden”. De vlaams-nationalistische partijleider stak het tegenover de Duitse bezetter niet onder stoelen of banken dat hij de radio van groot belang achtte. Boon was een dikke vis die Staf De Clercq persoonlijk maar al te graag als collaborateur zou binnenhalen. Al in dit memorandum van juni stelde hij, dat meteen aan Boon moest gevraagd worden of hij zijn functie opnieuw wilde opnemen<sup>24</sup>.

Boon zag voor de tweede maal in zijn leven Duitse militairen hun intrek nemen in het land. Ditmaal was hij geen jeugdige, romantische flamingant meer. Hij was een door de politieke wol geverfde topambtenaar. Zowel zijn persoon als zijn functie waren belangrijk. Zowel voor de Duitse bezetter als voor de collaboratie, maar ook voor de regering. Boon verscheen op 7 juli terug in het land en kreeg even later inderdaad de vraag toegestuurd of hij wilde toetreden tot de „Eenheidsbeweging” die het gewicht van het V.N.V. tegenover de Duitsers en de bevolking moest vergroten, weliswaar onder de autoritaire leiding van Staf De Clercq. Zo kreeg Boon vanwege „de jonge historicus” Jan Boes een vraag om samenwerking. Boes verklapte hem later dat Staf De Clercq hem persoonlijk naar Boon had gezonden. Een tweede, belangrijker figuur die hem daarvoor benaderde was August Gijssels die toen in het Brabantse V.N.V. een rijzende ster was en de leiding in handen had genomen van de Vlaamse Club in Brussel<sup>25</sup>. Gijssels was een oude vriend van Boon uit de Halse Groeningewacht, waar hij een van de dominante figuren was geweest. Daar had hij zich laten kennen als een heftige tegenstander van de Jong-Vlaamse strekking en van elke pro-Duitse houding. Als Boon zijn functie bij de radio, en waarschijnlijk nog veel meer, had willen bewaren, had hij een prachtkans. Een ja-woord op het lokken van het V.N.V. was voldoende.

Boon ging niet in op de lokroep van Staf De Clercq, maar gebruikte zijn flamingantisch verleden wel als argument bij de bezetter om in functie te kunnen blijven. Boon deed dat door een uitvoerig *Memorandum aan de Chef van de Militaire Administratie* te sturen met een curriculum vitae dat moest bewijzen dat hij betrouwbaar was, door te verwijzen naar zijn activistische en journalistieke carrière. Hij moest daarvoor wel zijn anti-nazistische geschriften in

24. Desbetreffende fragmenten uit dit memorandum werden ons bezorgd door Ph. Van Meerbeeck van de BRTN. Voor de context van dit memorandum: B. DE WEVER, *Staf de Clercq*, Brussel, p. 165, en A. DE JONGHE, *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944) - Tweede deel*, in: *Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, 4 december 1976, p. 13.

25. Boon vermeldt deze toenaderingspogingen vanwege Boes en Gijssels in zijn overzicht van de oorlogsgebeurtenissen, gericht aan de voorzitter van de onderzoekscommissie die de collaboratie binnen het N.I.R. moest onderzoeken, 7.2.7.2.1.1. KADOC.

*De Standaard* onder de mat vegen. Tot de referenties die hij opgaf behoorden August Borms, Gerard Romsee, Jan Grauls, Victor Leemans, Hendrik Borginon, Edmond Van Dieren, Ernest Van den Berghe, Flor Grammens, Antoon Mermans en Stan Leurs. Daarnaast ook nog Karel Peeters, Willem De Meyer, Jef Horemans, Jef van Hoof, Arthur Meulemans, Pol Van Nijen, Germain Lefever en Karel de Feyter. Met andere woorden: de relatief gematigde vleugel van het V.N.V. en mensen waarmee Boon aan de radio en in het flamingantische, Brusselse midden had samengewerkt <sup>26</sup>.

Een dergelijk uitvoerig memorandum was niet voldoende. Boon schakelde o.a. Pol Van Nijen in, een van de topmensen van Vlanara, de nationalistische radiostichting, die Boon persoonlijk genegen was (of dat minstens zo liet uitschijnen). Van Nijen probeerde Borms een goed woordje te laten doen. Maar het mocht niet baten. Op 17 augustus 1940 kreeg Boon zijn opzegging, ingaande op 31 augustus. Dat betekende overigens niet dat hij zijn offensief via Van Nijen opgaf <sup>27</sup>. Boon was immers nog niet van plan het op te geven. Aan Jaak Gommers, van het N.I.R., schreef hij op 18 augustus dat hij „nog niet alles verloren” achtte <sup>28</sup>. En afgezet of niet, Boon bleef zijn brieven ondertekenen met „directeur-generaal der Vlaamsche Uitzendingen van het N.I.R.”. Niet alleen aan zijn vroegere ondergeschikten maar op 20 augustus ook aan luitenant Köppe, de Duitse commissaris-directeur die op het N.I.R. was geposteed door het Militair Bestuur en die hem dus in de praktijk had buitengezet. Een provocerende manier om te laten blijven dat hij de afzetting niet erkende. Om zijn functie te behouden verzette Boon hemel en aarde met een hardnekkige vasthoudendheid. Maar het hielp niet. Zelfs het inschakelen van de secretarissen-generaal bleef zonder gevolg. Die adviseerden gunstig, maar de Duitse bezetter legde dit advies naast zich neer. Boons bedankingsbrief aan Victor Leemans, een van de V.N.V.'ers in dit bestuurscollege, bleef bewaard: „U nog oprecht dankend voor de vriendelijke verzekering welke U mij zond op 12 september deel ik U thans volledigheidshalve nog mede dat de Militärverwaltung geweigerd heeft de „bijzonder gunstige” beslissing van de commissie van secretarissen-generaal te bekrachtigen en mij niet toelaat een openbare activiteit uit te oefenen. Wat dus betekent dat ik na jaren dag en nacht voor de Vlaamse volksidealen te hebben gestreden en gewerkt, en ook voor herstel jegens de gebroodroofde Vlamingen rusteloos te hebben geijverd, nu wordt uitgestoten en gebroodroofd zonder dat mij ook maar één enkele reden daartoe wordt kenbaar gemaakt <sup>29</sup>.

26. Tekst van het memorandum in: 7.2.3.2.3. KADOC.

27. Boon aan Van Nijen, 11 september 1940 en Van Nijen aan Boon, 20 september 1940, ons bezorgd door Ph. Van Meerbeeck van de BRTN, waarvoor onze dank.

28. Boon aan Gommers, 18 augustus 1940, 7.2.3.2.4/1 KADOC.

29. Boon aan V. Leemans, secretaris-generaal van het Ministerie van Economische Zaken, 26 oktober 1940, Pap. V. Leemans 2.24.16. KADOC.

Er waren stellig mensen die niet lang hoefden te zoeken naar een reden om Boon „kaltzustellen”. Op 11 augustus 1940 was in de Muntschouwburg in Brussel een grootscheepse hulde doorgegaan van de vlaams-nationalisten die de Belgische regering bij de Duitse invasie had laten arresteren. René Lagrou en Filip De Pillecijn hadden daar Vlaanderen als „Westmark” voorgesteld. Uit protest waren Jan Boon en Flor Grammens opgestaan en hadden de zaal verlaten<sup>30</sup>. Het annexionistische Jong-Vlaanderen bloeide op in een nationaal-socialistisch gedaante.

### In werkelijkheid de regering toegedaan

Waarom wees Boon een toetreding tot de collaboratie af, terwijl hij zo hardnekkig probeerde om binnen het N.I.R. op post te blijven? Boon bleef loyaal tegenover de gevluchte regering. Volgde hij hierin zijn plicht als ambtenaar? Dat kan meegespeeld hebben, maar dat werd versterkt door zijn wantrouwen tegenover de collaborateurs en daarin hebben zijn activistische ervaringen stellig doorgewogen. Boon hoefde de verslagen van de Halse Groeningewacht en zijn briefwisseling van twintig jaar eerder maar ter hand te nemen, om wat dat betreft stof tot nadenken te hebben.

Meer zelfs zijn regeringsgezindheid hield hij niet geheim. Al bazuinde hij het niet van de daken, hij aarzelde toch niet om in het openbaar standpunten in te nemen betreffende de capitulatie van de koning en het volhouden van de regering, die voor de collaborateurs en voor de Duitsers absoluut onverteerbaar waren. In de zogenaamd „wondere zomer” van 1940, toen vrijwel heel — en zeker het katholieke en flamingantische — Vlaanderen de koning dankte, omdat hij de strijd had opgegeven en de gevluchte ministers verguisde omdat ze de kant van Frankrijk en later van Engeland kozen en niet capituleerden, deed hij uitspraken die opmerkelijk tegendraads zijn. Zelfs tegenover collaboratiegezinde figuren verdedigde hij de zienswijze van de regering, hetgeen uiteraard niet in goede aarde viel. Boon verhaalt zelf een dergelijk voorval tegenover Pol Van Nijen. Toen hij, twee dagen na zijn terugkeer uit Frankrijk, op 9 juli, in gesprek was met Edgar Wauters, Arthur Meulemans, Mon De Goeyse en De Mulder, „tijdens hetwelk ik uiteenzette welke de redenering was geweest van de ministers te Poitiers tegenover de houding van de Koning... Met de grootste verbazing heb ik nadien vernomen dat iemand, ongetwijfeld met *kwaadwillige* gezinten uit berekening, mijn woorden en intentie volkomen heeft gedeformeerd en vervalst om mij bij de Duitse overheid in een hatelijk daglicht te stellen”<sup>31</sup>.

30. G. PROVOOST, *Ward Hermans*, Antwerpen 1977, p. 153-154.

31. Boon aan Van Nijen, 11 september 1940.

De draai die Boon aan zijn toenmalige uiteenzetting gaf tegenover Van Nijen, was er wel „pour le besoin de la cause”. Zijn waardering voor het standpunt van de ministers ging immers veel verder dan hij in zijn brief aan Van Nijen wilde toegeven. Daarin week hij fundamenteel af van de heersende mening in zijn milieu en dat maakte het hem niet gemakkelijk. Hij zou immers vlug ondervinden hoe Vlaanderen dacht. Enkele dagen na zijn terugkeer uit Frankrijk ging hij naar het traditionele 11 juli-feest in Brussel. Boon deed dat vermoedelijk niet alleen uit flamingantisme, maar ook om een aantal bekenden terug te zien en poolshoogte te nemen. Het liep niet goed af en dat niet alleen omdat er enkele Duitse uniformen tussen het publiek zaten. „Als een vreemdeling liep ik tussen de aanwezigen rond tijdens de pauze. Allen die uit Frankrijk in het bezette gebied terugkeerden werden geschuwd en wij verstonden elkaar niet meer, zij die hier gebleven waren, zij die na strijd of plichtsvervulling terugkeerden”<sup>32</sup>.

Boon bleef zich als medestander van de gevluchte regering zien. Hij had er een gevaarlijke reis voor over naar het zuiden van Frankrijk van 25 augustus tot 10 september<sup>33</sup>. Bovendien hebben we nog een getuigenis uit een heel andere hoek, die erop wijst dat Boons regeringsgezindheid in de zomer van 1940 vrij ver ging. Zelfs — of vooral? — na de oorlog, tijdens de pijnlijke koningskwestie, werd hem dat aangewreven. O.m. door de vooraanstaande flamingantische priester Jan Bernaerts, met wie hij al samengewerkt had in zijn Volkstoneeltijd en die Boon nu verweet dat hij zich in 1940 niet zo koningsgezind had uitgelaten: „U zinspeelde op mijn denkbeelden betreffende de koning die tot uiting kwamen in onze enige ontmoeting bij het begin van de bezetting in 1940. Ik was toen pas terug uit de sfeer van de andere zijde van de frontlinie. Met gewetenszorg heb ik nadien aandachtig geluisterd naar overwegingen, mededelingen en feiten hier in het bezette gebied. Ik ben sedert 1941 een trouw en standvastig verdediger geweest van de koning en van zijn houding in juni 1940. Gedurende de periode van 1945 tot 1950 heb ik hier hardnekkig het standpunt van het Vlaamse land, dat ook het mijne was, ingenomen en met hand en tand verdedigd”<sup>34</sup>. Met andere woorden: Boon had zich moeten schikken naar het standpunt betreffende koning en regering dat bij katholie-

32. Schets door Boon in zijn overzicht aan de voorzitter van de N.I.R.-onderzoekscommissie, 7.2.7.2.1.1. KADOC.

33. G. BOON, *De Belgische radio-omroep tijdens de tweede wereldoorlog*, p. 107-110. Zie ook het getuigenis in de brief van baron Clerdent aan C. Goossens (BRTN), 5 juni 1990, met ingesloten een verklaring van Georges Gourski van 1 juni 1990. Met deze mensen had Boon overleg gepleegd tijdens zijn reis naar Frankrijk.

34. Boon aan Bernaerts, 2 maart 1951, Pap. Boon B. 7303 AMVC. In deze brief vertelde Boon dat hij wegens zijn naoorlogse koningsgezindheid door de regering tweemaal met afzetting werd bedreigd. Zijn status als verzetsheld zal hem dat bespaard hebben. Een bijkomende reden voor zijn toenadering tot het leopoldisme kan geweest zijn dat de koning, vanaf 1941, meer en meer „België” ging vertegenwoordigen tegenover de collaboratie en dat de katholieke gemeenschap, onder leiding van kardinaal Van Roey, zich grotendeels achter hem schaarde.

ken in Vlaanderen bon ton was, maar tijdens de wondere zomer van 1940 dacht hij er duidelijk anders over en hij liet dat destijds ook onomwonden blijken aan diverse gesprekspartners<sup>35</sup>. Het is tekenend voor de toenmalige geest in katholiek-flamingantische milieu, dat Bernaerts, die in 1940 vóór de uitgave van *De Standaard* onder Duitse censuur was, hetgeen Boon hem afraadde, tien jaar later Boon zijn toenmalige pro-regeringshouding kon verwijten.

Deze achtergrond is uiterst belangrijk om de pogingen van Boon om, zolang het kon, een voet in huis te houden op de radio, naar hun historische waarde te schatten. Maar er is meer! Boon bleef ook de flamingant die hij altijd geweest was en zag geen reden om daar, wegens de bezetting, van af te stappen. Eind juli 1940 schreef hij aan Flor Grammens — ze hadden elkaar uitvoerig gesproken op 11 juli — dat de Duitsers „voorlopig” de wettelijke bepalingen aangaande het N.I.R. eerbiedigden. Toch verwachtte hij een hervorming van het radiowezen. Een federalisering van de zender met dubbel gebruik van de materiële infrastructuur vond Boon wel een aangenaam vooruitzicht. Dat lag volkomen in de lijn van zijn activistisch „unionisme” en van de culturele autonomie, die in de jaren dertig duidelijk veld had gewonnen bij katholieke vlaamsgezinden, en waarvoor hij als journalist zo een overtuigd pleitbezorger was geweest. Boon hoopte op een verwezenlijking van deze opsplitsing. Maar zou hij daar zelf kunnen aan meewerken? Dat was niet zo zeker, want „het is mij bekend dat eigen volksgenoten, misschien oud-medestrijders, mij thans zoeken te broodroven en daartoe grijpen naar het klassieke wapen van de leugen en de intrige. De zaak van de Vlaamse radio is mij echter sedert de dagen dat ik er voor streed in de *Standaard*-campagnes en er vervolgens hard voor werkte op het N.I.R. zeer dierbaar gebleven, maar ik vermoed dat U gemakkelijker dan ikzelf gelegenheid zult vinden om ter bevoegder plaatse enige nuttige wenken te geven voor de toekomst van het Vlaamse radiowezen”. Wat opvalt is dat Boon nog geloofde aan een hervorming binnen het N.I.R. Dat bracht mee dat een eventuele Vlaamse omroep zelfs mensen van de af te schaffen partijgebonden omroepverenigingen kon aantrekken. Hij somde een reeks Vlanara-medewerkers op die op hem een goede indruk hadden gemaakt. „Geloof me, ik maak deze wenken en suggesties over uit een oprecht liefdevolle belangstelling voor de evolutie van het radiobedrijf in Vlaanderen en ben altijd graag discreet te uwer beschikking als mijn ervaring U nuttig kan zijn”<sup>36</sup>.

35. VAN DEN WIJNGAERT, *Een koning geloofd, gelaakt, verloochend*. Leuven, Amersfoort, 1984, met hierin een peiling naar de evolutie van de stemming onder de katholieken tegenover Leopold III tijdens de bezetting.

36. Boon aan F. Grammens, 30 juli 1940, ons bezorgd door Ph. Van Meerbeeck, van de BRTN, waarvoor onze dank. In een brief aan Grammens, 20 juli 1940, had Boon verder overleg gevraagd, 7.2.3.2.1. KADOC.

Moet dit dan weer geïnterpreteerd worden als een uiting van een wil tot collaboratie? Er zijn teveel andere gegevens die een dergelijke geneidheid tegenspreken. Maar wel is hiermee duidelijk bewezen, dat Boon bleef vinden dat de Vlaamse Beweging, vooruitgang kon en moest boeken, bezetting of niet. Ook aan Pol Van Nijen schreef Boon dat hij het „jammer” vond, „dat de omwerking van het N.I.R. niet door een bevoegde *Vlaamse* commissie gebeurt. Het zal een werk vol fouten blijven, en een improvisatie”<sup>37</sup>. Maar er was dan wel dit verschil, dat de Vlaamse Beweging — zoals Boon ze zag — nu niet alleen meer moest opboksen tegen de franskiljons, maar ook tegen de te Duitsvriendelijke en anti-belgische collaboratie. De vraag mag gesteld worden of Boon niet twee redenen had om zo hardnekkig te proberen om zich als ambtenaar staande te houden. Een Belgisch-democratisch-katholieke, gericht tegen de Duitsers en tegen de collaboratie, voortvloeiend uit zijn loyauteit tegenover de regering; en een tweede meer persoonlijke, omdat hij als flamingant een waardevolle kans zag liggen om een stuk Vlaamse culturele autonomie te veroveren<sup>38</sup>.

Boon zou overgaan naar het verzet. Gedurende die jaren waarin hij half of geheel moest onderduiken, had hij tijd om na te denken over de collaboratie. Zoals hij in september 1918 over de Jong-Vlamingen had geschreven, deinsden ook nu de collaborateurs „voor geen enkele konsekwentie” terug. Boon werd fysiek in zijn bestaan bedreigd en hij besepte dat terdege.

## Na de oorlog

Na het einde van de strijd werd Boon betrokken bij de repressie, niet enkel bij het N.I.R. maar ook via tal van getroffenen die hem hulp en bemiddeling vroegen. Soms kwam zulks van vrienden en kennissen zoals van de familie van Flor Grammens<sup>39</sup>. Maar ook van kleine garnalen die hem aanschreven omdat

37. Boon aan Van Nijen, 11 september 1940. Op 20 september 1940 antwoordde Van Nijen: „Laat mij de wens uitspreken U spoedig weer aan de leiding van de Vlaamse Uitzending te zien en dan pas kan er sprake zijn van een Vlaamse commissie, waarin ook een Vlaamse maatstaf zou worden aangelegd”.

38. Dat ook gematigde collaborateurs wel wat zagen in de flamingant Jan Boon als medewerker — om zodoende zichzelf te versterken tegenover de onverbloemd Duitsgezinde vleugel binnen de collaboratie — valt te vermoeden. In zijn naoorlogse nota aan Minister August De Schrijver, 29 januari 1945, 7.2.7.2.1. KADOC, vermeldt Boon op p. 3 een overzicht van de diverse aanbiedingen die hij kreeg: diensthoofd bij de Commissie voor Taaltoezicht; directeur van het Koninklijk Vlaams Theater, hoofdredacteur van *Het Algemeen Nieuws* en *Het Nieuws van den Dag*; een functie op de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie; een functie op het kabinet van de V.N.V.-burgemeester van Brussel Jan Grauls. Vrijwel zeker is dat o.m. zijn vrienden Flor Grammens en Hendrik Borginon zich daarvoor hebben ingespannen.

39. Boon aan F.V. Toussaint van Boulaere, 17 augustus 1945, 7.3.1. KADOC. Er bevindt zich nog meer briefwisseling van repressie-slachtoffers in Pap. Boon KADOC.

ze hem kenden als flamingant, een van de weinigen in die jaren, van wie men kon vermoeden dat hij nog invloed had.

Boon was ook betrokken bij de herleving van de Vlaamse Beweging die volkomen vermorzeld lag onder de mokerslag die de collaboratie haar had toegebracht. Er moest opnieuw begonnen worden. Daarvoor aarzelde Boon niet om samen te werken met vrijzinnige vlaamsgezinden, met wie hij samen het Vermeylenfonds stichtte in 1945<sup>40</sup>. Naar aanleiding van de overgave van Japan verklaarde Boon op 14 en 15 augustus 1945 voor de microfoon: „De radio zal ook iets te doen hebben voor een verenigd Europa en in ons eigen land voor een vereniging van de geesten, voor stevige burgertrouw, voor een goed begrip van wat wij in onze radioprogramma's de rechten en de plichten van de Belgen hebben geheten”<sup>41</sup>. Maar als vlaamsgezinde kreeg hij het moeilijk. Toch bleef hij zijn kinderen naar het Nederlandstalig onderwijs sturen, „alhoewel wij, in verband daarmee, driemaal moesten verhuizen om dat mogelijk te maken”<sup>42</sup>.

De excessen van de repressie die voortvloeide uit die collaboratie, heractiveerden het Vlaamse gevoel bij een aantal mensen. Maar in het zog van deze prille heropstanding werd ook het vlaams-nationalisme opnieuw omhoog gezogen. Dat was goed waar te nemen bij de IJzerbedevaarten die door katholieke flaminganten uit de CVP-hoek terug op poten waren gezet als manifestaties van een pro-Belgisch flamingantisme. Korte tijd bestonden er twee concurrerende comité's naast elkaar. Boon was in het katholieke, pro-Belgische comité actief, maar toen hij hoorde dat de twee groepen zouden samensmelten haakte hij af. Hij wilde een heldenhulde aan de IJzerhelden, maar ook aan „...onze gevallenen van 1940-44, de slachtoffers van de nazi-dwingelandij, onze soldaten, gefusilleerden, vervolgd, ontvoerd, onze Vlaamse vrijheidshelden van het verzet?” Hij vreesde dat er, via het andere comité, weer anti-Belgische tendensen zouden binnensluipen in de IJzerbedevaart en dat achtte hij uit den boze. De toekomstige evolutie zou zijn voorspelling waar maken<sup>43</sup>.

## Besluit

De houding van Boon tijdens de zomer van 1940 heeft tot nogal wat verwarring geleid. Niet te verwonderen in het licht van de ingewikkelde strategie die hij voerde. Die verwarring bereikte een hoogtepunt naar aanleiding van de voorbereiding en de uitzending van de documentaire van Maurice de Wilde

40. Voor het Vermeylenfonds zie de dossiers in 3.6.2. KADOC.

41. Zie de tekst van de radiotoespraak in 7.6.3.1.9. KADOC.

42. Boon aan E.H. Jan Bernaerts, 11 januari 1951, Pap. Boon AMVC.

43. Boon aan prof. J. Cardijn, 2 augustus 1948, 6.3.3.1. KADOC.

over Zender Brussel. Al naar gelang van de ingesteldheid van de auteurs werd dan eens dit, dan weer dat aspect naar voren geschoven. De Wilde poneerde ongenueanceerd de „collaboratiebereidheid” van Jan Boon<sup>44</sup>. Maar daarbij veronachtzaamde hij de context en diverse belangrijke gegevens. Bovendien, wat is het geloofwaardigst? Briefwisseling met collaborateurs die op dat ogenblik in eigen ogen en in de ogen van heel velen de macht en de toekomst vóór zich lijken te hebben; of de vertrouwelijke bedenkingen van Boon aan topambtenaren die op dat ogenblik gedoemd leken, samen met de gevluchte Belgische ministers, in het totale niets te verdwijnen. Persoonlijk ben ik geneigd meer waarde te hechten aan het tweede, als het erop aan komt om zijn persoonlijke overtuiging te leren kennen. Des te meer omdat Boon de door Staf De Clercq persoonlijk uitgestoken hand weigerde. En achteraf eveneens de door de Duitsers aangeboden betrekking als leider van het „programmabeheer”, die weliswaar van tweede rang was maar toch een behoorlijk inkomen zou geboden hebben<sup>45</sup>.

Een tweede reden voor de eenzijdige interpretaties is het uitlichten van de zomer van 1940 uit de flamingantische levensloop van Boon. Nochtans ligt daar de werkelijke en eigenlijk voor de hand liggende verklaringsgrond voor zijn doen en laten in 1940. Tijdens de vergadering van de Halse Groeningewacht op 24 juni 1917 werd ontsteld gereageerd op de door de Duitsers bevolen reis naar Berlijn van Borms en co, die de haatgevoelens bij de bevolking tegenover het activisme zo hoog deden oplaaieren. Gust Gijssels, de man die later in het Brabantse en Brusselse V.N.V. een vooraanstaande rol zou spelen en Boon kwam vragen of hij bij het V.N.V. wilde aansluiten, sprak daar harde woorden: „Het is niets anders dan gebrek aan zelfstandige politiek, en ze zullen nog erge dingen op de nek halen door hun optreden. Op het bevel uit Berlijn hadden ze moeten categoriek neen antwoorden. De belangen van het Vlaamse volk hadden verwezenlijkt geweest, het had langer geduurd, maar vergeten we niet dat onze beweging eerst 'n Duits belang is... Met dit alles hebben we lessen voor de toekomst. De Duitsers willen ons gebruiken, ze willen Vlaanderen compromitteren opdat we later in hun armen zouden vliegen”. Gijssels was die woorden drieëntwintig jaar later, toen hij Boon kwam polsen voor het V.N.V., vergeten. Boon, die ze in het verslagboek noteerde, had ze blijkbaar goed in zijn geheugen geprent en kon ze trouwens in zijn persoonlijk archief lezen en herlezen, wanneer hij dat wou. Er is een grote standvastigheid vast te stellen in Boons politieke gedachtengang. Hij was en bleef de overtuigde, flamingantische en democratische katholiek, die in de Duitsers een ernstige bedreiging zag voor Vlaanderen. De Vlaamse Beweging moest zelfstandig blijven, los van buitenlandse invloed. En dus was anti-Belgisch vlaams-nationalisme uit den boze.

44. Deze polemiek strekte zich uit over 1989-1990 en werd gevoerd via de pers, in de wetenschappelijke commissie die de uitzendingen begeleidde, en via brieven aan BRT-verantwoordelijken.

45. Boon aan luitenant Köppe, 23 oktober 1940, 7.2.3.2.2. KADOC.



Er is stellig nog bronnenmateriaal op te delven dat dit beeld van Jan Boon zal aanvullen of verder nuanceren. Wat deze analyse de historicus alvast leert, is de zogenaamde „collaboratiebereidheid”, en evengoed de verzetsbereidheid, in de „wondere zomer” van 1940 met veel voorzichtigheid te benaderen.

Keiberg 9  
3020 Herent

**ANNE HIMPE**

**DE BEWEGING IN HUIS**

**Vlaamse Huizen tijdens het Interbellum**

„De Beweging in Huis” brengt alle Vlaamse huizen die in de loop van het onderzoek opgespoord werden, op een overzichtelijke manier in kaart. Hoewel er zowel vóór als na het Interbellum (1920-1940) Vlaamse huizen bestonden, was het fenomeen in feite eigen aan de tussenoorlog, vandaar de duidelijke klemtoon op die periode. Na een uitvoerige algemene situering volgen provinciale en arrondissementele situatieschetsen, gerelateerd aan de plaatselijke politieke evoluties en problematieken.

„De Beweging in Huis” is een bijdrage tot de uitbouw van het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, een initiatief van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen. Het werd gerealiseerd door het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV N) te Antwerpen.

280 blz. ; geïllustreerd.

Uitgave: Provinciebestuur Oost-Vlaanderen - Afd. 91.  
Culturele aangelegenheden.  
Vogelmarkt 17, 9000 Gent